

Innst. O. nr. 89

(2000-2001)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i politiloven mv. (overvåkingstjenestens oppgaver mv.)

Ot.prp. nr. 29 (2000-2001)

Til Odelstinget

1. PROPOSISJONENS HOVEDINNHOOLD

Proposisjonens hovedformål er å lovfeste sentrale forhold vedrørende overvåkingstjenestens oppgaver. Departementets forslag bygger i hovedsak på Danielsenuutvalgets vurderinger og anbefalinger i NOU 1998:4.

Proposisjonen bygger på at tjenesten skal organiseres som et særorgan innenfor politiet. Forholdet mellom justisministeren og overordnet påtalemyndighets ansvar for overvåkingstjenestens virksomhet videreføres, og overvåkingstjenesten skal fortsatt ha etterforsknings- og påtalekompetanse.

Departementet foreslår at det fremdeles skal være en kjerneoppgave for overvåkingstjenesten å forebygge og etterforske forbrytelser mot rikets sikkerhet. Overvåkingstjenesten skal også fortsatt ha til oppgave å forebygge og etterforske saker vedrørende ulovlig etterretningssikkerhet, men ikke kommersiell industrispionasje. Tjenestens ansvar for å forebygge og etterforske sabotasjehandling videreføres. Overvåkingstjenesten skal også ha ansvar for saker som angår spredning av masseødeleggelsesvåpen og ulovlig teknologioverføring, samt forebyggende virksomhet og skjult etterforskning av terrorisme og voldelige, ekstremistiske grupper.

Overvåkingstjenesten skal videre kunne tillegges oppgaver og ansvar i saker som gjelder organisert kriminalitet, forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser.

Overvåkingstjenestens bistandsoppgave på personellsikkerhetsområdet videreføres og lovfestes. Samarbeidet med andre lands politimyndigheter, sikkerhets- og etterretningstjenester lovfestes. Det samme gjelder Overvåkingssentralens utarbeidelse av trusselvurderinger til bruk for politiske myndigheter. Overvåkingstjenestens bistands- og rådgivningsfunksjon vedrørende sikkerhetstiltak i ulike offentlige og priva-

te etater og bedrifter inngår som en sentral del av tjenestens forebyggende virksomhet.

Departementet foreslår at tjenestens navn endres fra «Politiets overvåkingstjeneste» til «Politiets sikkerhetstjeneste».

2. BAKGRUNNEN FOR PROPOSISJONEN

Lund-kommisjonen ble oppnevnt 1. februar 1994 og fikk i oppgave å vurdere om de hemmelige tjenestene hadde drevet ulovlig overvåking av norske borgere. Betydelige deler av de rettslige rammebetingelser som har vært gjeldende for overvåkingstjenesten i etterkrigstiden har måttet tåle sterk kritikk fra Lund-kommisjonen.

I en særskilt redegjørelse til Stortinget 16. desember 1996 tok statsministeren til orde for at det burde foretas en ny samlet gjennomgang av blant annet overvåkingstjenestens organisering og rettslige rammebetingelser. Dette ledet frem til oppnevning av Danielsenuutvalget som fremla sin utredning 27. mars 1998 som NOU 1998:4.

Justiskomiteen uttalte i Innst. O. nr. 11 (1994-1995) at komiteen var av den oppfatning at en regulering av overvåkingstjenestens virksomhet bør innarbeides i politiloven, og at det bør utarbeides en egen lovgivning for etterretningstjenestens og sikkerhetstjenestens virksomheter. Lovregulering av de to sistnevnte tjenester er allerede gjennomført.

Lovforslaget er en naturlig oppfølging av Lund-kommisjonens rapport, og bygger i hovedsak på Danielsenuutvalgets vurderinger og anbefalinger.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Vidar Bjørnstad, Astrid Marie Nistad, Jan Petter Rasmussen og Ane Sofie Tømmerås, fra Kristelig Fol-

keparti, Finn Kristian Marthinsen og Åse Wisløff Nilssen, fra Høyre, lederen Kristin Krohn Devold og Bjørn Hernæs, fra Fremskrittspartiet, Jan Simonsen, fra Senterpartiet, Tor Nymo, og representanten Jørn L. Stang, konstaterer at lovforlaget er en naturlig oppfølging av Lund-kommisjonens rapport, og at det i hovedsak bygger på Daniel-senutvalgets vurderinger og anbefalinger. Komiteen har merket seg at både utvalget og departementet legger til grunn at det fortsatt er behov for en overvåkingstjeneste i Norge, at tjenesten skal organiseres som et særorgan innenfor politiet, at det «to-sporede ansvarssystem» videreføres, og at overvåkingstjenesten fortsatt skal ha etterforsknings- og påtalekompetanse. Komiteen er enig i disse konklusjonene.

Komiteen vil spesielt påpeke viktigheten av at både riksadvokaten og Justisdepartementet har et overordnet ansvar for overvåkingstjenestens arbeid på klart definerte områder. Det er naturlig at Justisdepartementet har et styringsansvar for vesentlige deler av overvåkingstjenestens arbeid, spesielt for den forebyggende virksomheten. Samtidig er det helt avgjørende i et demokrati at en politisk uavhengig påtalemyndighet styrer overvåkingstjenestens etterforskning, slik at etterforskningen av straffesaker ikke påvirkes av partipolitiske hensyn.

3. GENERELT OM POLITIETS OVERVÅKINGSTJENESTE

Politiets overvåkingstjeneste er organisert som en del av det norske politi, som et eget særorgan. Bortsett fra politilovens § 19 annet ledd om åremålsansettelse av overvåkingssjefen, er ingen særregler om overvåkingstjenesten nedfelt i lov. Disse er dels fastsatt ved kongelig resolusjon, og dels ved instruks fra departementet.

Overvåkingstjenestens primæroppgaver er i utgangspunktet ikke vesentlig forskjellig fra det alminnelige politiets oppgaver. Overvåkingstjenesten har til oppgave å forebygge, motvirke og etterforske lovbrudd mot statens selvstendighet og sikkerhet, ulovlig etterretningsvirksomhet, ulovlig teknologioverføring, spredning av masseødeleggelsesvåpen, sabotasje og politisk motivert vold (terrorisme).

I tillegg skal overvåkingstjenesten etter særskilt bestemmelse av Justisdepartementet kunne tillegges ansvar for å forebygge, motvirke og etterforske internasjonal organisert kriminalitet og annen særlig alvorlig kriminalitet knyttet til viktige samfunnsinteresser.

Overvåkingstjenesten skal også gi bistand og råd ved gjennomføring av sikkerhetstiltak i forsknings- og undervisningsinstitusjoner, statsadministrasjonen og offentlige og private industrier av betydning for samfunnsviktige interesser, og treffe særskilte tiltak for å kartlegge og hindre handlinger på de områder

som er nevnt i overvåkingsinstruksens § 1. Overvåkingstjenesten skal dessuten yte bistand i personkontroll saker. Tjenesten driver også en ikke ubetydelig informasjonsvirksomhet.

I proposisjonen redegjøres det i pkt. 3.2.1 til 3.2.3 for overvåkingstjenesten i Danmark, Sverige og Finland.

Overvåkingstjenesten er i dag organisert med Overvåkingssentralen som sentralt ledd, 7 regionsentraler, og med politidistriktene som lokale ledd. Antall tilsatte i tjenesten er fra år 2000 ca. 350. Av disse er ca. 200 ansatt ved Overvåkingssentralen.

Som for politiet for øvrig avgjør skillet mellom hva som faller inn under begrepet etterforskning og hva som anses som annen virksomhet hvem som har ansvar for og styring med overvåkingstjenesten. Dersom det er tale om etterforskning, har påtalemyndigheten ansvaret. Dersom virksomheten ikke er å anse som etterforskning, er Justisministeren ansvarlig for tjenestens virksomhet.

Overvåkingstjenesten har en instruksfestet informasjonsplikt overfor Justisdepartementet om alle viktige saker.

4. BEHOVET FOR EN OVERVÅKINGSTJENESTE

Det er en kjensgjerning at det i dag ikke foreligger noen militær trussel mot Norge. På den annen side hevdes det fra flere hold at fremmede lands etterretningstjenesters aktivitet i Norge i dag er like omfattende som under den kalde krigen.

Det bør eksistere et organ i Norge som har ansvar for å forebygge trusler mot rikets sikkerhet, terror og ulovlig etterretningsvirksomhet mv., også om den aktuelle trusselsituasjon ikke synes kritisk.

Departementet legger til grunn at det er bred politisk enighet om at det fortsatt er behov for en overvåkingstjeneste, og at det i samfunnet er en generell aksept for at tjenestens virksomhet fortsatt bør finne sted.

Komiteens merknader

Komiteen vil understreke at behovet for en overvåkingstjeneste er like stort i dag som tidligere. Flere nasjoner driver fremdeles en betydelig etterretningsvirksomhet i Norge. Samtidig eksisterer det en rekke terroristorganisasjoner med utgangspunkt i ulike deler av verden som kan slå til i Norge dersom det ikke lenger anses for å være en viktig oppgave å forebygge terrorhandlinger.

Komiteen viser til at Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité i Innst. S. nr. 240 (1996-1997) enstemmig skrev følgende:

«I gitte situasjoner vil de hemmelige tjenester kunne være avgjørende for samfunnets sikkerhet. Det

er derfor viktig å sikre at disse tjenestene i fremtiden får arbeidsvilkår som gjør det mulig for dem å løse sine oppgaver på en fullgod måte, herunder også muligheten til et tillitsfullt og regulert samarbeide med tilsvarende tjenester i andre land.»

Komiteen vil sterkt understreke viktigheten av disse synspunktene.

5. GENERELT OM HVA SOM BØR LOVREGULERES

I likhet med Danielsenuutvalget, antar departementet at det bare er hensiktsmessig å lovfeste sentrale bestemmelser om overvåkingstjenestens virksomhet. Siden overvåkingstjenesten er et særorgan med egne oppgaver, er det behov for å lovregulere nærmere hvilke hovedoppgaver tjenesten skal ha. Departementet antar videre at overvåkingstjenestens internasjonale samarbeid er et så sentralt og viktig forhold for tjenesten at dette generelt bør lovfestes som en av tjenestens oppgaver.

Overvåkingstjenestens organisasjon bør i sin alminnelighet ikke lovreguleres. Det vil være tilstrekkelig å fastslå i loven at tjenesten er et særorgan i politiet som ledes av en sentral enhet.

Det foreslås at regler om overvåkingstjenestens oppgaver og organisasjon innarbeides i politiloven.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at det er behov for å lovregulere nærmere hvilke hovedoppgaver overvåkingstjenesten skal ha, og i at overvåkingstjenestens internasjonale samarbeid er så viktig for tjenesten at dette samarbeidet bør lovfestes som en av tjenestens oppgaver.

6. DANIELSENUUTVALGETS VURDERINGER AV OVERVÅKINGSTJENESTENS OPPGAVER

Som et generelt synspunkt er det utvalgets vurdering at det bør gis så klare avgrensninger av oppgavene som mulig, og at det ikke er hensiktsmessig å gi overvåkingstjenesten eneansvar for etterforskning innenfor nye saksfelt.

I proposisjonen kap. 6 redegjøres det nærmere for Danielsenuutvalgets vurderinger. En oppsummering fremgår av pkt. 6.2.3.

7. DEPARTEMENTETS VURDERINGER AV OVERVÅKINGSTJENESTENS OPPGAVER

7.1 Innledning

Verken Fostervoll-utvalget eller Danielsenuutvalget har foreslått omfattende endringer i de oppgaver overvåkingstjenesten er tillagt i dag. Det har heller

ikke høringsinstansene. Etter departementets vurdering er oppgavefordelingen mellom overvåkingstjenesten, det ordinære politiet, etterretningstjenesten og sikkerhetstjenesten i hovedsak hensiktsmessig.

Komiteens merknader

Komiteen understreker at det er svært viktig for en effektiv løsning av politiets oppgaver at avgrensningen av oppgavene er så klar at det ikke oppstår tvil om hvilken politienhet som til enhver tid har ansvaret.

7.2 Forbrytelser mot rikets sikkerhet

Departementet er enig med Danielsenuutvalget i at det fremdeles bør være en kjerneoppgave for overvåkingstjenesten å forebygge og etterforske forbrytelser mot rikets sikkerhet, og at tjenesten i utgangspunktet bør ha enekompetanse når det gjelder å forebygge og etterforske slike forbrytelser. Danielsenuutvalget påpeker at det er naturlig at flyktningspionasje hører inn under overvåkingstjenestens virksomhetsområde. Departementet er enig i dette.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at det bør være en sentral oppgave for overvåkingstjenesten å forebygge og etterforske forbrytelser mot rikets sikkerhet, og at overvåkingstjenesten i utgangspunktet bør ha enekompetanse på dette området.

Komiteen er også enig med departementet i at overvåkingstjenesten bør forebygge og etterforske spionasje rettet mot personer som har fått opphold i Norge som flykninger eller på humanitært grunnlag, eller som oppholder seg i Norge som asylsøkere.

7.3 Kontraetterretning

Etter departementets vurdering bør overvåkingstjenesten fortsatt ha eneansvaret for å forebygge og etterforske saker vedrørende ulovlig etterretningsvirksomhet.

Danielsenuutvalget går også inn for dette, men mener det bør presiseres at oppgaven gjelder ulovlig etterretningsvirksomhet «utført av en annen stat».

Departementet mener overvåkingstjenesten primært bør ivareta grunnleggende sikkerhetsinteresser, og lovforslaget innebærer at for eksempel kommersiell industrispionasje ikke vil være en oppgave for overvåkingstjenesten. Økonomisk spionasje som fremmed stat står bak, vil derimot være en oppgave for overvåkingstjenesten å forebygge og etterforske.

Danielsenuutvalget påpeker at trusselbildet må være retningsgivende for fastsettelsen av overvåkingstjenestens totale ressursbehov. Departementet bemerker at den tiltagende globalisering og nettverksbygging vi har vært vitne til i de senere år er et viktig

utgangspunkt når det gjelder den fremtidige utnyttelsen av overvåkingstjenestens ressurser.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at overvåkingstjenesten bør ha eneansvaret for å forebygge og etterforske saker vedrørende ulovlig etterretningsvirksomhet. Det er grunn til å anta at en del av spionasjevirksomheten som fremmede makter i dag står bak har som hensikt å tilegne seg kunnskaper om teknologi og infrastruktur som kan brukes til å bedre den fremmede statens økonomiske vekst. Komiteen mener at det er en oppgave for overvåkingstjenesten å forebygge og etterforske økonomisk spionasje som fremmede stater står bak. Komiteen mener samtidig at det ikke er en oppgave for overvåkingstjenesten å forebygge og etterforske kommersiell industrispionasje der utenlandske firma betaler personer for å tilegne seg ulovlig informasjon fra norske bedrifter. Komiteen er enig med departementet i at denne typen kriminalitet bør etterforskes av det ordinære politiet eller av Økokrim.

7.4 Kontrasabotasje

Departementet gir sin tilslutning til Danielsenuvalgets konklusjon om at overvåkingstjenesten bør ha enekompetanse når det gjelder forebyggende virksomhet og skjult etterforskning i forbindelse med sabotasjehandling.

Sabotasjebegrepet forbeholdes ødeleggelse og liknende som utføres av eller på vegne av en fremmed makt, organisasjon eller gruppering. I tillegg forutsettes det at virksomheten har et visst internasjonalt og organisert perspektiv.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at overvåkingstjenesten bør ha enekompetanse når det gjelder forebyggende virksomhet og skjult etterforskning i forbindelse med sabotasjehandling, og at åpen etterforskning av allerede begåtte handlinger er en oppgave for politimesteren i det distriktet hvor handlingen er utført, eventuelt med bistand fra overvåkingstjenesten dersom han anmoder om det.

Komiteen er enig i at det generelt ikke skal være en oppgave for overvåkingstjenesten å forebygge og etterforske saker som omfatter hærverk eller annen skadeforvoldelse.

7.5 Kontraterrorisme

Departementet er enig med Danielsenuvalget i at overvåkingstjenesten også i fremtiden bør ha som en av sine hovedoppgaver å forebygge og bekjempe terrorisme, og at tjenesten bør ha enekompetanse når det gjelder forebyggende virksomhet og skjult etterforskning på dette området.

Danielsenutvalget gir i sin utredning en omfattende redegjørelse for hva som omfattes av begrepene «terrorisme» og «terrorhandling».

Komiteens merknader

Komiteen ser på internasjonal terrorisme som en alvorlig trussel mot Norge, så vel som mot andre land, og mener at forebygging og skjult etterforskning i forbindelse med terrorisme bør være en av overvåkingspolitiets viktigste oppgaver. På dette området er overvåkingspolitiets internasjonale kontaktnett og tjenestens kompetanse av avgjørende betydning. Komiteen er enig med departementet i at etterforskningen legges til den lokale politimesteren i de tilfellene der en handling allerede er begått, og at han kan få bistand fra overvåkingspolitiet dersom det er ønskelig.

7.6 Kontraekstremisme

Danielsenutvalget anser overvåkingstjenesten som den i utgangspunktet best egnede instans til å bekjempe voldelige ekstremistiske grupperinger. Som i terrorsakene, bør dagens praksis videreføres, slik at overvåkingstjenesten normalt vil forestå forebyggende virksomhet og skjult etterforskning, for deretter å overlate den åpne etterforskningen til det ordinære politiet.

Det er vanskelig å sondre mellom terrorisme og ekstremisme, fordi begge former for virksomhet er politisk motivert. Departementet mener det er tilstrekkelig i en lovtekst å angi at overvåkingstjenesten skal ha til oppgave å forebygge og etterforske politisk motivert vold eller tvang, da dette vil dekke begge forhold, jf. lovutkastet § 17 b første ledd nr. 5, jf. annet ledd.

Dersom etterforskningen går over i en åpen fase, bør saken etterforskes av det ordinære politiet, mens overvåkingstjenesten bør ha en bistandsrolle.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at overvåkingstjenesten skal ha eneansvar for forebyggende virksomhet og skjult etterforskning når det gjelder politisk motivert vold, selv om de handlingene det dreier seg om ikke er alvorlige nok til å karakteriseres som «terrorisme». Overvåkingstjenestens kompetanse på dette området gjør det også naturlig at tjenesten bistår den lokale politimesteren under den åpne etterforskningen. Komiteen har merket seg at påtalemyndigheten vil kunne bestemme at overvåkingstjenesten skal ha ansvaret for den åpne delen av etterforskningen i en bestemt sak.

7.7 Spredning av masseødeleggelsesvåpen - proliferasjon

I likhet med Danielsenuvalget mener departementet at overvåkingstjenesten har særlige forutset-

ninger for å drive kontaktskapende virksomhet nasjonalt og internasjonalt på dette området, samt å forestå etterretningsvirksomhet med sikte på å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen mv.

Departementet foreslår at oppgaven lovfestes i ny § 17 b første ledd nr. 3.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at det er en naturlig oppgave for overvåkingstjenesten å arbeide med å hindre ulovlig spredning av masseødeleggelsesvåpen.

7.8 Ulovlig teknologioverføring

Det ordinære politi har ansvaret for etterforskningen i de tradisjonelle industrispionasjesaker, mens overvåkingstjenesten arbeider med ulovlig teknologioverføring, dvs. tilfeller der en annen stat driver industrispionasje.

I likhet med Danielsenutvalget, er det departementets oppfatning at overvåkingstjenesten fortsatt bør ha som oppgave å forebygge og etterforske ulovlig teknologioverføring. Departementet foreslår at oppgaven lovfestes i ny § 17 b første ledd nr. 4.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at overvåkingstjenesten skal ha som oppgave å forebygge og etterforske ulovlig teknologioverføring, og at oppgaven konkretiseres ved at begrepet «ulovlig teknologioverføring», som brukes i dagens overvåkingsinstruks, erstattes med en henvisning til eksportkontrollloven, FN-loven, og annen lovgivning om tilsvarende tiltak.

7.9 Bekjempelse av organisert kriminalitet

Danielsenutvalget mener at overvåkingstjenesten bør trekkes inn i arbeidet med å forebygge og etterforske organisert kriminalitet, men bare i form av en ren bistandsfunksjon.

Overvåkingstjenesten er, som eneste politienhet i Norge, tilknyttet et internasjonalt kryptert nettverk for utveksling av informasjon om organisert kriminalitet. Informasjonen er i hovedsak sikkerhetsgradert materiale. Etter departementets vurdering har overvåkingstjenesten et ansvar for å bearbeide denne typen informasjon, med sikte på avgradering og videreformidling til ansvarlig politienhet. Overvåkingssentralen vil også, etter anmodning fra ansvarlig tjeneste, ha et ansvar for å innhente ytterligere informasjon og formidle spørsmål og svar i konkrete saker.

Departementet legger til grunn at overvåkingstjenestens oppgaver innen dette området skal ha form av et bistandsansvar. Departementet understreker likevel

behovet for at overvåkingstjenesten, i forbindelse med forebygging og etterforskning av saker innenfor tjenestens kjerneområder, må ha anledning til å innhente, analysere og bearbeide etterretningsinformasjon som også omfatter organisert kriminalitet.

Departementet foreslår at oppgaven lovfestes i ny § 17 b tredje ledd.

Komiteens merknader

Komiteen viser til at overvåkingstjenesten har en instruksfestet plikt til å oversende relevant informasjon til det øvrige politi, og at informasjon som tjenesten mottar fra samarbeidende tjenester kan være meget relevant og av stor interesse for de politienheter som er tillagt hovedansvaret i bekjempelsen av organisert kriminalitet. I tillegg vil overvåkingstjenesten etter anmodning ha et ansvar for å innhente eventuell ytterligere informasjon, og formidle spørsmål og svar i konkrete saker.

Komiteen merker seg videre departementets påpeking om at overvåkingstjenesten i forbindelse med forebygging og etterforskning av saker innenfor tjenestens kjerneoppgaver bør innhente, analysere og bearbeide etterretningsinformasjon som også omfatter organisert kriminalitet.

Komiteen viser til Danielsenutvalget, jf. NOU 1998:4, som mener at overvåkingstjenestens operative og analysemessige kompetanse vil kunne være et viktig bidrag i bekjempelsen av organisert kriminalitet, og at tjenesten vil kunne trekke vekslere på samarbeidet med utenlandske sikkerhets- og etterretningstjenester.

Komiteen er derfor enig i utvalgets vurdering om at overvåkingstjenesten bør trekkes inn i arbeidet med å forebygge og etterforske organisert kriminalitet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Fremskrittspartiet og representanten Jørn L. Stang, merker seg imidlertid utvalgets understreking av at det alminnelige politi fortsatt bør ha hovedansvaret for denne type kriminalitet, og at overvåkingstjenesten bør ha en bistandsfunksjon etter forutgående anmodning fra ansvarlig politienhet.

Flertallet er enig i departementets beskrivelse og avgrensning av hvilke oppgaver som bør være overvåkingstjenestens bidrag i bekjempelsen av organisert kriminalitet.

Beskrivelsen viser at overvåkingstjenesten har et ansvar, og at dette også omfatter oppgaver som kan karakteriseres som en nasjonal bistandsfunksjon.

Flertallet er imidlertid enig med departementet i at overvåkingstjenesten likevel ikke bør tillegges et selvstendig ansvar på lik linje med det ordinære politi mht. organisert kriminalitet. Dette vil medføre en vesentlig utvidelse av overvåkingstjenestens oppgaver, og hensynet til ivaretagelsen av tjenestens pri-

mæroppgaver og forholdet til andre politienheters ansvarsområder må tillegges vekt.

Flertallet merker seg at både Riksadvokaten og Politidirektøren er enig i departementets vurderinger.

Flertallet støtter på denne bakgrunn forslaget i proposisjonen.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet og representanten Jørn L. Stang viser til at flere land har gitt sine etterretnings- og sikkerhetstjenester ansvar for å forebygge og etterforske organisert kriminalitet, begrunnet med at organisert kriminalitet kan true vitale samfunnsinteresser og demokratiske verdier, eller virke destabiliserende på et samfunn. Disse medlemmer viser videre til at overvåkingstjenesten, som eneste politienhet i Norge, er tilknyttet et internasjonalt kryptert nettverk for utveksling av informasjon om organisert kriminalitet, og dermed fungerer som adressat og kontaktpunkt overfor samarbeidende tjenester ved utveksling av slik informasjon. I tillegg har overvåkingstjenesten en analysemessig kompetanse som vil kunne bidra vesentlig i arbeidet med å bekjempe organisert kriminalitet.

Disse medlemmer mener at overvåkingstjenesten bør få en nasjonal bistandsfunksjon på dette området, og at denne funksjonen ikke begrenses til kun å bistå «etter anmodning». Overvåkingstjenesten bør få et selvstendig ansvar på lik linje med det ordinære politiet i arbeidet med å forebygge internasjonal organisert kriminalitet. Disse medlemmer mener at dette ansvaret bør komme klart frem i lovteksten.

Disse medlemmer viser til overvåkingstjenestens påpeking av at det er uheldig at det i lovforslaget vises til «ansvar i saker». Overvåkingstjenestens bidrag i bekjempelse av organisert kriminalitet vil først og fremst dreie seg om tradisjonell etterretningsvirksomhet i samarbeid med utenlandske tjenester. Utveksling av etterretningsinformasjon vil som oftest ikke være knyttet til bestemte saker.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn forslag om at § 17 b gis et nytt tredje ledd som skal lyde:

«Politiets sikkerhetstjeneste skal forebygge organisert kriminalitet og kan etter anmodning bistå det øvrige politi og samarbeidende tjenester.»

Som en følge av endringen foreslås det at tredje ledd i departementets lovforslag blir nytt fjerde ledd og omformuleres til å lyde slik:

«Departementet kan bestemme at Politiets sikkerhetstjeneste skal tillegges et ansvar i saker som gjelder forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser.»

7.10 Bekjempelse av annen alvorlig kriminalitet knyttet til viktige samfunnsinteresser

Etter særskilt bestemmelse av departementet kan overvåkingstjenesten i dag tillegges ansvaret for å forebygge, motvirke og etterforske «annen særlig alvorlig kriminalitet knyttet til viktige samfunnsinteresser», jf. overvåkingsinstruksens § 1. Danielsenutvalget foreslår at bestemmelsen utgår, og departementet er enig i dette.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at bestemmelsen i overvåkingsinstruksen om at overvåkingstjenesten kan tillegges ansvar for å forebygge, motvirke og etterforske «annen særlig alvorlig kriminalitet knyttet til viktige samfunnsinteresser» er for generell og unødvendig, og derfor kan utgå.

7.11 Utlendingskontroll

Overvåkingsinstruksen pålegger overvåkingstjenesten, i samarbeid med utlendingsmyndighetene, å foreta «nødvendig kontroll med tilreisende og fastboende utlendinger».

Danielsenutvalget fremhever at overvåkingstjenestens virksomhet på dette området ikke skiller seg prinsipielt fra overvåkingsvirksomhet rettet mot norske miljøer, og finner derfor ikke grunn til å fremheve i et formelt regelverk at overvåkingstjenesten skal foreta nødvendig kontroll med utlendinger.

Flere politimestre omtaler i sine høringsuttalelser utvalgets vurderinger på dette området. Gjennomgående synes det å være en skepsis overfor utvalgets konklusjon. Departementet er imidlertid etter en totalvurdering enig i Danielsenutvalgets vurderinger.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at det ikke er nødvendig å lovfeste at overvåkingstjenesten skal foreta nødvendig kontroll med tilreisende og fastboende utlendinger. Overvåking av utlendinger som kan tenkes å representere utenlandske hemmelige tjenester, eller være tilknyttet terroristorganisasjoner, er viktige oppgaver for overvåkingstjenesten. Det samme er kontrollen med enkelte grupperinger i Norge som kan tenkes å ha kontakter med etterretnings tjenester eller terroristorganisasjoner i deres opprinnelsesland. Overvåking av utlendinger skiller seg imidlertid ikke prinsipielt ut fra overvåkingsvirksomhet rettet mot norske miljøer, og overvåkingstjenesten har uansett tilstrekkelig hjemmel til å treffe forebyggende tiltak overfor utenlandske statsborgere i Norge dersom dette er nødvendig av hensyn til ivaretagelse av tjenestens oppgaver.

7.12 Livvaktjeneste

Et flertall i Danielsenutvalget mener livvaktjenesten ved Overvåkingssentralen bør opprettholdes.

I likhet med Fostervoll-utvalgets flertall, er det departementets oppfatning at overvåkingstjenesten ikke bør utføre livvaktjeneste. På denne bakgrunn har departementet besluttet at ansvaret for all livvaktjeneste, og organiseringen av denne, legges til Oslo politidistrikt fra og med 1. oktober 2000.

Komiteens merknader

Komiteen viser til at departementet i brev av 8. mars 2000 besluttet at ansvaret for all livvaktjeneste skulle legges til Oslo politidistrikt fra og med 1. oktober 2000.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Fremskrittspartiet og representanten Jørn L. Stang, viser til at Stortinget ble orientert om beslutningen i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2000. Flertallet har merket seg begrunnelsen for overføringen, bl.a. overvåkingstjenestens behov for å konsentrere seg fullt ut om sine primæroppgaver, og at det ikke ble vurdert som rasjonelt å ha to livvaktenheter organisert under ulike politienheter. Flertallet har tatt dette til etterretning. Flertallet mener imidlertid at det må foretas en evaluering av om den foretatte overføring er hensiktsmessig, og ber departementet om at dette skjer i løpet av 2002, og at Stortinget får seg forelagt resultatene på en egnet måte.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet og representanten Jørn L. Stang viser til at beslutningen ble tatt til tross for at departementet arbeidet med en stortingsproposisjon om overvåkingstjenestens oppgaver, og Stortinget ble kun informert om beslutningen i ettertid i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2000.

Disse medlemmer merker seg at departementet viser til synspunktene fra flertallet i Fostervoll-utvalget som avga sin innstilling i 1990, for mer enn 10 år siden. Både Fostervoll-utvalget og departementet legger vekt på at overvåkingstjenesten bør konsentrere seg fullt ut om sine primæroppgaver som kontraetterretning, kontraterror, rådgivning og analyse. Disse medlemmer mener på sin side at overvåkingstjenestens livvaktjeneste er en naturlig integrert del av arbeidet for å forebygge terror. Medlemmene av livvaktlaget tjenestegjorde ved et avsnitt som ga dem informasjon om internasjonale forhold, trusselbilder og analyseforhold. Det er relevant kunnskap som har betydning under utøvelsen av livvaktjeneste både internasjonalt og nasjonalt. En betydelig del av livvaktjenesten består i å følge landets statsminister på reiser, samt andre statsråder når de reiser i konfliktområder. Det gir livvaktene nyttig erfaring og utvidede kunnskaper om andre land og områder, som gir

viktige bidrag til videre eller eventuelt senere tjeneste ved trussel- og analyseavsnittene ved overvåkingstjenesten. Livvaktene får samtidig personlige kontakter hos samarbeidende sikkerhetstjenester, noe som utvilsomt er verdifullt for overvåkingstjenesten. Disse medlemmer vurderer det derfor som en fordel, og ikke en ulempe, for overvåkingstjenestens arbeid med sine viktigste oppgaver, at også den nasjonale livvaktjenesten plasseres under overvåkingstjenesten. Samtidig vurderer disse medlemmer det også som en fordel for livvaktjenesten at de ansatte som utfører disse oppgavene har tilegnet seg de kunnskapene om trusselbildet som de lettest kan få ved at tjenesten er en del av overvåkingstjenestens ansvarsområde.

Disse medlemmer fremmer etter dette følgende forslag til endring i politiloven:

Ny § 17 c nr. 4 skal lyde:

4. utøve livvakt- og eskortetjeneste.»

7.13 Beredskapsplanlegging og særskilte krisehåndteringsoppgaver

Danielsenutvalget anser ikke at overvåkingstjenestens beredskapsarbeid er av en slik art at det er naturlig å henwise til dette i et regelverk som angir overvåkingstjenestens hovedoppgaver. Departementet tiltrer utvalgets vurderinger.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at det ikke er behov for å ta overvåkingstjenestens oppgave med å utarbeide og vedlikeholde beredskapsplaner inn i lovteksten.

7.14 Personkontrolltjenesten

Sikkerhetstjenesten i Forsvarets overkommando har i dag ansvaret for personkontrolltjenesten i Norge. Overvåkingssentralen «skal gi personkontrollopplysninger ved sikkerhetsundersøkelser», og «kan innhente opplysninger som er relevante i forbindelse med personkontrolltjenesten». Det er opp til klareringsmyndighetene selv å vurdere hvilken vekt opplysningene som innhentes fra overvåkingstjenesten skal ha.

Etter departementets vurdering vil det fremstå som uhensiktsmessig å overføre overvåkingstjenestens oppgaver på dette området til andre instanser. I samsvar med Danielsenutvalgets vurdering, stiller departementet spørsmål ved om Forsvaret er den rette overordnede instans til å ivareta ansvaret for personkontrolltjenesten. Utvalget foreslår at dette spørsmålet utredes nærmere.

Etter en totalvurdering, er det likevel departementets oppfatning at det ikke foreligger tungtveiende rettsikkerhetsgrunner som taler for å overføre det overordnede ansvar for sikkerhetsklareringer fra For-

svaret til politiet. Den praktiske erfaring med dagens ordning er god, og ordningen bør videreføres.

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at både Danielsenutvalget og departementet mener at det kan reises spørsmål ved om Forsvaret er den rette overordnede instans til å ivareta ansvaret for personkontrolltjenesten, og at Danielsenutvalget mener at spørsmålet bør utredes nærmere. Selv om departementet konkluderer med at det ikke finnes tungtveiende rettssikkerhetsgrunner som taler for å overføre ansvaret til politiet, kan det være hensiktsmessig å overføre dette ansvaret til overvåkingstjenesten som allerede har som oppgave å gi personkontrollopplysninger ved sikkerhetsundersøkelser. Komiteen vil derfor be departementet vurdere nærmere om det kan være hensiktsmessig med en overføring av ansvaret fra Forsvaret til overvåkingstjenesten.

Komiteen viser til at overtredelser av en del bestemmelser i lov av 20. mars 1998 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven) er straffbare, og mener at denne typen saker bør etterforskes av overvåkingstjenesten. Komiteen foreslår at en bestemmelse om dette tas inn i § 17 første ledd nr. 1.

7.15 Bistand til andre etater/bedrifter om gjennomføring av sikkerhetstiltak

Overvåkingstjenesten er i henhold til gjeldende overvåkingsinstruks pålagt å gi bistand og råd ved gjennomføring av sikkerhetstiltak i forsknings- og undervisningsinstitusjoner, statsadministrasjonen og offentlige og private industrier av betydning for viktige samfunnsinteresser.

Danielsenutvalget konkluderer med at bestemmelsen ikke bør opprettholdes, men at overvåkingstjenesten bør kunne bistå sikkerhetstjenesten på disse områdene.

Flere politimestre omtaler i sine høringsuttalelser utvalgets vurderinger og forslag på dette området. Det understrekes blant annet at deltakelse i den forebyggende sikkerhetstjeneste er en viktig oppgave for overvåkingstjenesten, og at gjeldende bestemmelse i overvåkingsinstruksen gir den nødvendige legitimitet for dette arbeidet.

Etter departementets vurdering, kan det synes som om utvalget i sin omtale av denne oppgaven kun fokuserer på den fysiske sikkerhet. Departementet legger til grunn at overvåkingstjenestens bistands- og rådgivningsfunksjon på dette området inngår som en del av tjenestens forebyggende virksomhet innenfor overvåkingstjenestens sentrale ansvarsområder.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med de politimestrene som har uttalt seg om overvåkingspolitiets bistand til etater og bedrifter om gjennomføring av sikkerhetstiltak i at

denne forebyggende sikkerhetstjenesten er en viktig oppgave for overvåkingstjenesten. Disse oppgavene inngår imidlertid som en naturlig del av tjenestens forebyggende virksomhet innenfor andre sentrale ansvarsområder. Komiteen er derfor enig med departementet i at det ikke er behov for å lovfeste denne delen av overvåkingstjenestens ansvarsområde.

7.16 Andre oppgaver

Departementet deler Danielsenutvalgets oppfatning om at en rekke hensyn taler for at overvåkingstjenesten tillegges et ansvar innenfor områdene forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser. Det foreslås at oppgavene lovfestes i ny § 17 b tredje ledd. Overvåkingstjenestens oppgaver innenfor disse områdene skal ha form av et bistandsansvar.

Overvåkingstjenesten medvirker i dag under planlegging og gjennomføring av militær øvingsvirksomhet i Norge. Både Fostervoll-utvalget og Danielsenutvalget foreslo at denne oppgaven burde nedprioriteres og vesentlig reduseres. Departementet er i hovedsak enig i disse vurderingene.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at overvåkingstjenesten bør tillegges et ansvar innenfor områdene forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser. Ettersom dette er en ny oppgave for overvåkingstjenesten, mener komiteen, i likhet med departementet, at denne oppgaven bør lovfestes.

Komiteen er enig i at overvåkingstjenesten bør ha kjennskap til militære øvelser og på anmodning delta som rådgiver under forberedelse og gjennomføring. Komiteen er også enig i at overvåkingstjenestens deltakelse på militære øvelser gir anledning til verdifull egentrening og at det er grunnlag for å videreføre tjenestens engasjement på dagens nivå.

8. KONTROLL AV OVERVÅKINGS- VIRKSOMHETEN

8.1 Politisk behandling av overvåkingstjenestens trusselvurdering og oppgaveprioritering

Departementet er i det alt vesentlige enig i Danielsenutvalgets vurderinger når det gjelder behandlingen av trusselvurderinger, og har iverksatt følgende styringsmodell:

Hvert år utarbeides det en samlet nasjonal trusselvurdering der Overvåkingssentralen samarbeider med andre fagmiljøer. Overvåkingstjenestens utkast til trusselvurdering behandles deretter i Koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste der dessuten direktøren

for Direktoratet for sivilt beredskap og administrerende direktør for Forsvarets forskningsinstitutt deltar.

Deretter behandles trusselvurderingen i Justisdepartementet, og det utarbeides et notat fra justisministeren til regjeringens sikkerhetsutvalg inneholdende trusselvurderingens hovedpunkter, konklusjoner og tilråding. Regjeringens sikkerhetsutvalg fastlegger overvåkingstjenestens overordnede rammebetingelser og prioriteringer for kommende år.

Departementet er av den oppfatning at overvåkingstjenestens utarbeidelse av trusselvurderinger til bruk for politiske myndigheter bør lovfestes, og fremmer forslag om dette i ny §17 c nr. 1.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at overvåkingstjenestens utarbeidelse av trusselvurderinger til bruk for politiske myndigheter er så viktig at den bør lovfestes.

8.2 Overvåkingstjenestens interne styrings- og kontrollrutiner

Overvåkingstjenestens interne styrings- og kontrollrutiner er de senere år vesentlig styrket, blant annet gjennom opprettelsen av en egen retts- og påtaleenhet og en analyseenhet ved Overvåkingssentralen. Det er også opprettet et operasjonssikkerhetsutvalg ved Overvåkingssentralen som blant annet skal vurdere om arbeidsmetoder, etterforskingsskritt og andre tiltak ligger innenfor gjeldende lover og instruksjoner mv., behovet for de ulike operasjoner, og spørsmål som knytter seg til samarbeid med annen politimyndighet.

For øvrig forutsetter departementet at overvåkingssjefen informerer og rådfører seg med departementet i saker av prinsipiell betydning for tjenestens virksomhet og i saker som antas å få innflytelse på forholdet til andre land.

Internt i tjenesten vil det etter departementets oppfatning være nødvendig å fastsette klare stillingsinstruksjoner. «Need to know»-prinsippet gjelder horisontalt i overvåkingstjenesten. Lund-kommisjonens rapport tyder på at prinsippet i noen grad har vært praktisert vertikalt. Dette er uheldig.

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at overvåkingstjenestens interne styrings- og kontrollrutiner er blitt vesentlig styrket de siste årene, blant annet gjennom opprettelsen av en egen retts- og påtaleenhet og en analyseenhet ved Overvåkingssentralen, og ved at det er opprettet et operasjonssikkerhetsutvalg som skal vurdere om arbeidsmetoder, etterforskingsskritt og andre tiltak ligger innenfor gjeldende lover og instruksjoner.

8.3 Overvåkingstjenestens informasjonsplikt overfor Justisdepartementet

I overvåkingsinstruksen er det bestemt at overvåkingstjenesten, i saker som gjelder terror- og sabotasje-handlinger, skal rapportere til departementet i samsvarende med gjeldende regler, og for øvrig holde departementet «underrettet om alle viktige saker». Departementets politiavdeling er utpekt som kontaktpunkt.

Det kan reises spørsmål om overvåkingstjenesten bare plikter å orientere og informere departementet, eller om tjenesten i visse tilfeller også plikter å innhente uttrykkelig forhåndssamtykke fra departementet. Det antas at overvåkingstjenesten i viktige saker av prinsipiell betydning har en mer kvalifisert informasjonsplikt, som også forutsetter en plikt fra departementets side til å ta stilling til de saker det orienteres om, i den grad saken gjelder forhold som ligger under departementets ansvarsområde.

Etter departementets vurdering taler gode grunner for å opprettholde overvåkingstjenestens informasjonsplikt overfor departementet, selv om informasjonsplikten ikke ledsages av et tilsvarende ansvar for å gripe inn i eller på annen måte influere på en bestemt sak.

Det er departementets oppfatning at det ikke bør gjøres vesentlige endringer i overvåkingstjenestens informasjonsplikt overfor departementet.

Komiteens merknader

Komiteen er enig i at det er gode grunner som taler for å opprettholde overvåkingstjenestens informasjonsplikt overfor departementet, slik at departementet får et helhetsbilde av tjenestens virksomhet og vet om viktige straffesaker som berører nasjonale sikkerhetsinteresser. Komiteen er også enig i at overvåkingstjenesten skal ha en kvalifisert informasjonsplikt i viktige saker av prinsipiell betydning, og at det forutsetter en plikt for departementet til å ta stilling til de saker det orienteres om. Komiteen vil imidlertid sterkt understreke at det bare må gjelde saker som ligger under departementets ansvarsområde og at orienteringer om saker som hører under påtalemyndigheten ikke skal utløse noen handleplikt.

8.4 Justisdepartementets kontroll og inspeksjonsvirksomhet

Lund-kommisjonen fremhevet at det i store deler av etterkrigstiden har eksistert uklare rapporteringsrutiner mellom overvåkingssjefen og Justisdepartementet, og innen departementet og overvåkingstjenesten. Departementet har truffet tiltak for å hindre liknende uklarheter i fremtiden.

Den overordnede styring og ledelse av overvåkingstjenesten utøves i dag av Justisdepartementets politiavdeling. Overvåkingstjenestens årlige virksom-

hetsplan forelegges departementet, og tjenesten styres for øvrig gjennom fremleggelsen av nasjonal trusselvurdering og en rekke budsjettmessige styringsdokumenter. Fra årsskiftet 1996-1997 er det etablert en fast møtstruktur mellom overvåkingssjefen og departementet. For øvrig avholdes møter ved behov. Kravet til ryddighet må innebære en høy grad av skriftlighet i kommunikasjonen mellom overvåkingstjenesten og departementet.

Departementet er innstilt på å følge opp og videreutvikle møte-, inspeksjons- og kontrollrutinene, samt den konstruktive dialog som er utviklet mellom tjenesten og departementet.

8.5 Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste - EOS-utvalget

Under behandlingen av St.meld. nr. 39 (1992-1993) traff Stortinget 18. juni 1993 en prinsippbeslutning om å opprette et eget organ til å føre kontroll og tilsyn med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene. Iht. lov om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-kontrollloven), ble det opprettet et kontrollutvalg (EOS-utvalget), og en egen instruks for utvalget ble fastsatt av Stortinget.

Som følge av opprettelsen av EOS-utvalget, ble det regjeringsoppnevnte kontrollutvalget for overvåkings- og sikkerhetstjenesten nedlagt med virkning fra 1. januar 1996.

Danielsenutvalget fant det påkrevd å vurdere om EOS-utvalgets kontroll bør utvides til også å omfatte overordnet påtalemyndighets befatning med overvåkingssaker. Utvalgets flertall mener EOS-utvalgets kontrollområde bør utvides, mens mindretallet blant annet viser til at en slik kontroll av overordnet påtalemyndighet vil innebære et markant brudd med prinsippet om en uavhengig påtalemyndighet.

Riksadvokaten advarer i sin høringsuttalelse sterkt mot at EOS-utvalgets kontrollområde utvides til å omfatte overordnet påtalemyndighets befatning med overvåkingssaker. Derimot bør det vurderes nærmere om det er hensiktsmessig at underordnet påtalemyndighet i overvåkingstjenesten skal omfattes av kontrollen. Overvåkingssjefen tiltrer i sin høringsuttalelse synspunktene til utvalgets mindretall.

Departementet er enig med Danielsenutvalgets mindretall i at hensynet til en uavhengig påtalemyndighet må vektlegges mer enn det utvalgets flertall gjør, og departementet foreslår ikke at det iverksettes arbeid med sikte på å utvide EOS-utvalgets kontrollområde til å omfatte påtalemyndigheten i sin helhet.

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at Danielsenutvalget har vurdert om EOS-utvalget skal ha anledning til å

kontrollere overordnet påtalemyndighet, og at et flertall i utvalget går inn for dette. Komiteen har også merket seg at utvalgets mindretall, riksadvokaten, overvåkingssjefen og departementet går imot en slik kontroll. Alle argumenterer med at det er et viktig prinsipp at påtalemyndigheten er uavhengig i forhold til politiske myndigheter. Riksadvokaten mener eksempelvis at det vil medføre et markant brudd med en mer enn hundreårig norsk tradisjon dersom et politisk oppnevnt kontrollorgan som rapporterer til Stortinget gis myndighet til å føre kontroll med overordnet påtalemyndighet. Komiteen er enig i konklusjonene til og argumentene fra riksadvokaten, overvåkingssjefen, utvalgets mindretall og departementet, og vil sterkt advare mot en uthuling av det helt sentrale demokratiske prinsippet om en fri og uavhengig påtalemyndighet.

9. ANDRE FORHOLD VEDRØRENDE OVERVÅKINGSTJENESTEN

9.1 Navn på tjenesten

Danielsenutvalget omtaler i liten grad navnespørsmålet, og kommer ikke med noe forslag til en eventuell navneendring. Spørsmålet berøres likevel i enkelte høringsuttalelser.

Navnet «Politiets overvåkingstjeneste» gir etter departementets oppfatning en til dels misvisende beskrivelse av hvilke oppgaver tjenesten arbeider med i dag. Departementet har på denne bakgrunn kommet til at tjenestens navn bør endres til «Politiets sikkerhetstjeneste», og fremmer forslag om dette.

Komiteens merknader

Komiteen er enig i forslaget fra departementet om å endre navnet på overvåkingstjenesten fra «Politiets overvåkingstjeneste» til «Politiets sikkerhetstjeneste». Det forutsetter også at betegnelsen «overvåkingssjef» som benyttes i politilovens § 19 endres. Komiteen foreslår at den nye betegnelsen blir «sjef for Politiets sikkerhetstjeneste».

Komiteen fastslår i samråd med departementet tilsvarende språklige endringer i straffeprosessloven §§ 55 og 67.

9.2 Rekruttering, kompetanseoppbygging og kvalifisering av overvåkingstjenestens personell

Lund-kommisjonen kritiserte flere av de vurderinger som overvåkingstjenesten foretok på 1980-tallet. Kommisjonen antyder at aktuelle tiltak kan være å etablere ordninger med større grad av gjennomtrekk og/eller større innslag av personellkategorier med andre faglige innfallsvinkler.

Danielsenutvalget konkluderer med at «grunnstammen» i overvåkingstjenesten også i fremtiden bør bestå av politiutdannet personell, men etter utvalgets syn er det behov for en viss tilførsel av ekstern spesialisert kompetanse på bestemte områder, og særlig i forbindelse med analyse og utarbeidelse av trusselvurderinger.

Etter utvalgets syn er det nødvendig at nyrekruterte til tjenesten gjennomgår et omfattende opplæringsprogram som i stor grad vil ha karakter av «on the job training». I tillegg støtter utvalget Fostervollutvalgets forslag om å etablere hospitantordninger for overvåkingspersonell i relevante deler av statsforvaltningen. For øvrig foreslår utvalget at det etableres rotasjonsordninger for alt politiutdannet personell i tjenesten.

Departementet er i hovedsak enig i ovennevnte vurderinger og konklusjoner fra såvel Lund-kommisjonen som Danielsenutvalget. På denne bakgrunn er det påbegynt et arbeid med sikte på å bygge opp analysekapasiteten ved Overvåkingssentralen, og det er etablert en egen analyseenhet bemannet med personer med ulik kompetanse.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet og Danielsenutvalget i at grunnstammen i overvåkingstjenesten også i fremtiden bør bestå av politiutdannet personell, samtidig som det er behov for en del ekstern, spesialisert kompetanse på enkelte områder, særlig i forbindelse med analyse og utarbeidelse av trusselvurderinger.

9.3 Åremål

Slik situasjonen er i dag er det kun overvåkingssjefen som er ansatt på åremål i overvåkingstjenesten. Fostervollutvalget anbefalte en alminnelig åremålsordning for politiutdannet personell i overvåkingstjenesten. Departementet gikk i St.meld. nr. 39 (1992-1993) ikke inn for dette pga. hensynet til kontinuitet, og de administrative og økonomiske problemer som knyttet seg til et slikt forslag.

Et flertall i Danielsenutvalget foreslår at også nestkommanderende og lederne på avdelingsledernivå (politiinspektører og ledere på tilsvarende nivå) ved Overvåkingssentralen, samt politiinspektørene på regionalt nivå ansettes på åremål. Departementet er enig i denne vurderingen.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at ledersjiktet i overvåkingstjenesten bør ansettes på åremål,

og konstaterer at politiloven allerede gir lovhjemmel for denne typen åremålsstillinger.

9.4 Åpenhet omkring overvåkingstjenestens virksomhet

Danielsenutvalget har i sin utredning gått nærmere inn i en rekke problemstillinger knyttet til større åpenhet omkring overvåkingstjenestens virksomhet. Utvalget anfører blant annet at det i større grad bør kunne sies åpent hva slags virksomhet som er av overvåkingsmessig interesse, og at graderingspraksis i overvåkingstjenesten kan synes noe streng. Man foreslår at det utarbeides interne retningslinjer for gradering. Når det gjelder uttalelser til pressen, mener utvalget at det i større grad enn i dag bør være opp til overvåkingssjefen i hvert enkelt tilfelle å bestemme hvem i organisasjonen som kan uttale seg på vegne av tjenesten. Utvalget finner også grunn til å anbefale at overvåkingstjenesten utarbeider en egen informasjonsstrategi.

Departementet er enig i disse betraktningene fra utvalget.

Komiteens merknader

Komiteen understreker, i likhet med departementet, at en stor grad av hemmelighet fortsatt vil være påkrevet, blant annet av hensyn til personvern og behov for å beskytte metoder og kilder.

10. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet og representanten Jørn L. Stang:

I lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) gjøres følgende endringer:

Ny § 17 b tredje og fjerde ledd skal lyde:

Politiets sikkerhetstjeneste skal forebygge organisert kriminalitet og kan etter anmodning bistå det øvrige politi og samarbeidende tjenester.

Departementet kan bestemme at Politiets sikkerhetstjeneste skal tillegges et ansvar i saker som gjelder forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser.

Ny § 17 c nr. 4 skal lyde:

4. utøve livvakt- og eskortetjeneste.

11. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til proposisjonen og det som står foran, og rår Odelstinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i politiloven mv.
(overvåkingstjenestens oppgaver mv.)

I

I lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) gjøres disse endringer:

Ny § 17 a skal lyde:

§ 17 a. *Politiets sikkerhetstjeneste*

De gjøremål som er nevnt i § 17 b utføres av et eget politiorgan (Politiets sikkerhetstjeneste). Tjenesten ledes av en sentral enhet.

Ny § 17 b skal lyde:

§ 17 b. *Oppgavene til Politiets sikkerhetstjeneste*

Politiets sikkerhetstjeneste skal forebygge og etterforske

1. *overtredelser av straffeloven kapitlene 8 og 9, lov om forsvarshemmeligheter og sikkerhetsloven,*
2. *ulovlig etterretningsevne,*
3. *spredning av masseødeleggelsesvåpen og av utstyr, materiale og teknologi for produksjon eller bruk av slike våpen,*
4. *overtredelser av bestemmelser i eller i medhold av lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.m. og lov til gjenomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd eller annen lovgivning om tilsvarende særlige tiltak og*
5. *sabotasje og politisk motivert vold eller tvang. Åpen etterforskning i slike saker foretas likevel av det øvrige politi, med mindre annet bestemmes av overordnet påtalemyndighet.*

Politiets sikkerhetstjeneste kan etter anmodning bistå det øvrige politi i saker som nevnt i første ledd nr. 5 annet punktum.

Departementet kan bestemme at Politiets sikkerhetstjeneste skal tillegges et ansvar i saker som gjel-

der organisert kriminalitet, forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser.

Ny § 17 c skal lyde:

§ 17 c. *Særlige oppgaver for den sentrale enhet i Politiets sikkerhetstjeneste*

Den sentrale enhet i Politiets sikkerhetstjeneste skal

1. *utarbeide trusselvurderinger til bruk for politiske myndigheter,*
2. *samarbeide med andre lands politimyndigheter og sikkerhets- og etterretningstjenester,*
3. *foreta personkontroll til bruk ved sikkerhetsundersøkelser.*

§ 19 tredje ledd første og annet punktum skal lyde:

Sjefen for Politiets *sikkerhetstjeneste* beskikkes av Kongen på åremål for inntil 6 år om gangen. Den som beskikkes som *sjef for Politiets sikkerhetstjeneste* kan uten oppsigelsesfrist sies opp av Kongen og har i så fall krav på lønn i inntil 6 måneder.

II

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) gjøres følgende endringer:

§ 55 første ledd nr. 3 skal lyde:

- 3) *politimestrene, visepolitimestrene, sjefen for Politiets sikkerhetstjeneste, politiinspektørene, politiadvokatene, politiadjutantene, og politifullmektigene for så vidt de har juridisk embetseksamen og gjør tjeneste i embete eller stilling som er tillagt påtalemyndighet,*

§ 67 femte ledd skal lyde:

Sjefen for Politiets sikkerhetstjeneste har den myndighet som er nevnt i første ledd i de saker Kongen bestemmer.

III

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Oslo, i justiskomiteen, den 15. mai 2001

Kristin Krohn Devold
leder

Jan Simonsen
ordfører og sekretær